

Εθνική «στρατηγική»

Η συζήτηση που άνοιξε με την παρέμβαση του κ. Κ. Στεφανόπουλου, γρήγορα φάνηκε να προσανατολίζεται προς την ανάγκη χάραξης μιας «νέας εθνικής στρατηγικής». Αυτό σημαίνει είτε ότι δεν έχουμε καθόλου είτε ότι δεν έχουμε αποτελεσματική στρατηγική. Ήδη ο Πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ ανέλαβε πρωτοβουλία διαλόγου μεταξύ των πολιτικών κομμάτων. Θεωρώ συνεπώς χρήσιμο, πριν από οτιδήποτε άλλο, να καταγραφούν τα βασικά σημεία της ως τώρα στρατηγικής ή μάλλον στάσης μας. Σημεία που είναι άλλοτε επίσημα διακηρυγμένες και άρα συνειδητές επιλογές και άλλοτε πρακτικές που απλώς ακολουθούνται εδώ και χρόνια.

Σημείο 1: Η Ελλάδα δεν δείχνει να εκτιμά ότι ο χρόνος λειτουργεί σε βάρος της. Βέβαια, όλες οι μείζονες πρωτοβουλίες μας – από τη μονομερή προσφυγή στη Χάγη το 1976, ταυτόχρονα τότε με προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας – ήσαν αμυντικού χαρακτήρα. Από δε το 1975 και μετά, δεν υπάρχει κάποια αλλαγή των καταστάσεων και των πρακτικών στο Αιγαίο που μπορεί να θεωρηθεί θετική για την Ελλάδα.

Σημείο 2: Από το 1995 και μετά, θεμελιώδες στοιχείο της πολιτικής μας είναι να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση, με τα κριτήρια και τις διαδικασίες της, το βασικό πεδίο εξέλιξης και άρα οριοθέτησης των ελληνοτουρκικών σχέσεων που θέλουμε να θεωρούνται τμήμα των ευρωτουρκικών σχέσεων. Αυτό προϋποθέτει, βέβαια, μία σταθερή ευρωπαϊκή επιλογή της Τουρκίας, συνδέθηκε επιτυχώς με την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά εν πολλοίς εξαρτάται από κρίσιμους, εξωγενείς παράγοντες, δηλαδή από κάθε είδους διαταραχές της ευρωπαϊκής πορείας της Τουρκίας που οφείλονται είτε σε εσωτερικές καταστάσεις (π.χ. επεμβάσεις του στρατού στην πολιτική ζωή), είτε σε ενστάσεις άλλων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων ή κοινωνιών. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι η συζήτηση των τελευταίων ημερών στην Ελλάδα διεξάγεται παράλληλα με μία σοβαρή πολιτική και θεσμική κρίση στην Τουρκία.

Σημείο 3: Η Ελλάδα διατυπώνει συχνά τη θέση ότι αναγνωρίζει ως μόνη διαφορά δεκτική επίλυσης από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (και όχι από το Διεθνές Δικαστήριο του Δικαίου της Θάλασσας) την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο (η αντίστοιχη του Ιονίου έχει οριοθετηθεί συμβατικά μεταξύ Ελλάδας και

Ιταλίας). Βεβαία, ιδίως μετά την κρίση στα Ίμια και στο πλαίσιο της γραμμής της «βήμα προς βήμα» προσέγγισης, η Ελλάδα είχε δηλώσει έτοιμη να αποδεχθεί τουρκική προσφυγή στη Χάγη, εφόσον η Τουρκία αμφισβητεί το καθεστώς των Ίμιων. Άλλωστε, από το 1994 η Ελλάδα έχει αποδεχθεί μονομερώς τη δικαιοδοσία της Χάγης με εξαίρεση μόνον θέματα άμυνας και ασφάλειας. Είναι επίσης προφανές ότι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας προϋποθέτει την αντιμετώπιση μιας σειράς κρίσιμων προκριματικών θεμάτων, όπως η οριστικοποίηση της έκτασης, αλλά και του τρόπου υπολογισμού (π.χ. ευθείες γραμμές βάσης) των χωρικών υδάτων και άρα του εναερίου χώρου. Μπορεί, επίσης, να οδηγήσει σε παρεμπόδιση εξέταση άλλων θεμάτων που συνδέονται, έστω έμμεσα, με το καθεστώς των νησίδων και βραχονησίδων.

Σημείο 4: Η Ελλάδα αποφεύγει, ιδίως μετά το 1987, έρευνες της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο που μπορεί να προκαλέσουν εντάσεις στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Σημείο 5: Η Ελλάδα ασκεί με εντατικό τρόπο την αρμοδιότητα ελέγχου του FIR Αθηνών που μας έχει απονεμηθεί στο πλαίσιο του ICAO και αντιδρά στις παραβάσεις, αναγνωρίζοντας και αναχαιτίζοντας ξένα (όχι μόνον τουρκικά) στρατιωτικά αεροσκάφη που δεν έχουν υποβάλλει σχέδιο πτήσης. Κατά μείζονα λόγο αντιδρά στις παραβιάσεις του εθνικού εναερίου χώρου των 10 ν.μ., όπως αυτός ορίστηκε το 1931 (6 ν.μ. χωρικών υδάτων συν 4 ν.μ. χωρικών υδάτων μόνο για τις ανάγκες καθορισμού του εναερίου χώρου). Ας μην ξεχνάμε όμως ότι έχουμε επιστρέψει από το 1980 στο στρατιωτικό σκέλος του NATO και μετέχουμε σε διευθετήσεις των αρμοδιοτήτων των διαφόρων νατοϊκών στρατηγείων, ενώ σε γενικές γραμμές εφαρμόζουμε συμφωνημένες πρακτικές με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη λεγόμενη συμφωνία «Παπούλια – Γιλμάζ». Γνωρίζουμε επίσης ότι η ζώνη μεταξύ των 6 και 10 ν.μ. του εναερίου χώρου συνιστά σημείο συζήτησης και με άλλες χώρες, όπως οι ΗΠΑ.

Σημείο 6: Ασκούμε παράλληλα, έστω και με λιγότερο εντατικό τρόπο ορισμένες φορές, την αρμοδιότητα έρευνας και διάσωσης στη θάλασσα, στη ζώνη που αντιστοιχεί με το FIR Αθηνών, στο πλαίσιο και των σχετικών κανόνων του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού (ΙΜΟ).

Σημείο 7: Αντίθετα, δεν ασκούμε (παρότι η νέα διεθνής σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 τέθηκε σε ισχύ το 1994) το δικαίωμα επέκτασης των χωρικών μας υδάτων μέχρι 12 ν.μ., ούτε γενικά ούτε σε ορισμένες μόνον περιοχές, προφανώς για να μην υπάρξουν αντιδιαστολές που θα εκληφθούν ως παραίτηση από το σχετικό

δικαίωμα. Ταυτόχρονα ισχύει το τουρκικό *casus belli*, ενώ είναι σαφές ότι το ζήτημα της ελεύθερης ναυσιπλοΐας στο Αιγαίο δεν είναι απλώς διμερές, αλλά διεθνές.

Σημείο 8: Διατηρούμε, με συστηματικό και επίσημο πλέον τρόπο, στρατιωτικές δυνάμεις στα νησιά που κατά την τουρκική ερμηνεία των Συνθηκών της Λωζάνης, του Μοντρέ και των Παρισίων, είναι αποστρατικοποιημένα και το κάνουμε αυτό επικαλούμενοι λόγους ασφάλειας και δικαίωμα άμυνας, θέματα για τα οποία –όπως είπαμε– έχουμε διατυπώσει, το 1994, ρητή επιφύλαξη ως προς την δικαιοδοσία της Χάγης.

Σημείο 9: Δεν αναγνωρίζουμε την ύπαρξη «γκρίζων ζωνών» ως προς τα όρια της Ελληνικής επικράτειας (π.χ. Δέλτα Νέστου) και την ελληνική κυριαρχία επί νησίδων και βραχονησίδων που δεν κατονομάζονται ρητά στις συνθήκες της Λωζάνης και των Παρισίων. Παρόλα αυτά δεν προβαίνουμε στη χάραξη των θαλασσίων συνόρων με μονομερή εσωτερική πράξη, αλλά αυτά αποτυπώνονται, βεβαίως, σε χάρτες.

Σημείο 10: Δεν αναγνωρίζουμε δικαίωμα ειδικής μέριμνας της Τουρκίας για την μουσουλμανική (και άρα σύμφωνα με την Συνθήκη της Λωζάνης, θρησκευτική) μειονότητα της Θράκης, ενώ ασκούμε το δικαίωμα της δικής μας μέριμνας για την ελληνική ορθόδοξη (άρα τόσο εθνική όσο και θρησκευτική) μειονότητα της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου, και βέβαια για το νομικό καθεστώς (εσωτερικό και διεθνές) του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Σημείο 11: Δεν θέτουμε ρητά ως προϋπόθεση για την πλήρη εξομάλυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, την επίλυση του Κυπριακού. Είναι όμως προφανές ότι από το Κυπριακό εξαρτάται η εξέλιξη των ευρωτουρκικών σχέσεων στο πλαίσιο των οποίων θέλουμε να τίθενται και οι ελληνοτουρκικές.

Σημείο 12: Αποσυνδέουμε, σε πολύ μεγάλο βαθμό, την εξέλιξη των οικονομικών σχέσεων των δύο χωρών από τα εκκρεμή πολιτικά ζητήματα. Αυτό φαίνεται π.χ. στην εξαγορά της FINANSBANK από την Εθνική Τράπεζα με την καταβολή ποσού που φτάνει το 2,5% του ελληνικού ΑΕΠ και ισούται με μία ολόκληρη ετήσια ροή κοινοτικών ενισχύσεων προς την Ελλάδα.

Σημείο 13: Συνεχίζουμε την εφαρμογή μακροπρόθεσμων εξοπλιστικών προγραμμάτων υψηλού δημοσιονομικού κόστους που αφορούν διάφορα οπλικά συστήματα και όχι μόνον αεροσκάφη, με ορίζοντα που υπερβαίνει τα προσεχή 10 χρόνια. Τελευταίο παράδειγμα είναι η αγορά των F16 και οι συζητήσεις για τα αεροσκάφη 4^{ης} γενιάς, με στόχο τη διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων στο Αιγαίο.

Σημείο 14: Αποφεύγουμε τις δημόσιες συζητήσεις για τα θέματα αυτά και πολύ περισσότερο τη σε βάθος ενημέρωση της κοινής γνώμης, αλλά και του συνόλου του πολιτικού, δημοσιογραφικού και στρατιωτικού προσωπικού. Οι σχετικοί χειρισμοί είναι συνεπώς σε πολύ μεγάλο βαθμό χειρισμοί «μυστικής διπλωματίας» σε μία εποχή πληροφοριακής έκρηξης και ελευθερίας πρόσβασης σε πλήθος ανοιχτών πηγών.

Μέσα στο πλαίσιο αυτής της μακροχρόνιας πρακτικής, **το Ελσίνκι** συνιστούσε αναμφίβολα μία στρατηγική βασισμένη στην παραδοχή:

- ότι η Τουρκία θεωρεί θεμελιώδη και οριστική επιλογή την ευρωπαϊκή της πορεία.
- ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μείνει σταθερή στα κριτήρια της Κοπεγχάγης και θα ασκεί πίεση στην Τουρκία να προσαρμοστεί σε αυτά, καθώς και στα κριτήρια του Ελσίνκι, σε σχέση τόσο με την Κύπρο όσο και με την Ελλάδα
- ότι η ευρωπαϊκή και γενικότερα δυτική πορεία της Τουρκίας έχει άμεση επίπτωση στην πολιτική, κοινωνική και αναπτυξιακή της πορεία και συνδέεται με την ομαλή λειτουργία των δημοκρατικών της θεσμών που αναδεικνύουν αξιόπιστους διεθνείς συνομιλητές.
- ότι το 2004 ήταν ένα κρίσιμο χρονικό σημείο τόσο λόγω της τότε επικείμενης ένταξης της Κύπρου (που επιτεύχθηκε), όσο και εν όψει της έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Τουρκία (που μετατέθηκε).
- ότι το Διεθνές Δικαστήριο μπορεί να είναι το forum επίλυσης κρίσιμων θεμάτων, κάτι που βεβαίως προϋποθέτει μία σοβαρή φάση πολιτικού διαλόγου και πολιτικής συμφωνίας **«για τις μεθοριακές διαφορές και άλλα συναφή θέματα»**, σύμφωνα με τη διατύπωση του Ελσίνκι που σαφώς υπερβαίνει το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας.

Από το Ελσίνκι μέχρι τις εκλογές του 2004, αναπτύχθηκε μία πολιτική και διπλωματική δυναμική που αφορούσε τόσο το Κυπριακό όσο και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, με αλληπάλλληλους γύρους επαφών που συνεχίστηκαν – είναι αλήθεια – και μετά το 2004. Οι διατυπώσεις όμως των συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των Βρυξελλών του Δεκεμβρίου του 2004, δεν προσέθεσαν στοιχεία που έπρεπε, αλλά αντίθετα αφαίρεσαν στοιχεία σε σχέση με το Ελσίνκι. Το ζήτημα, άλλωστε, είναι πάντοτε το momentum. Μετά την ένταξη της Κύπρου, την απόρριψη του σχεδίου Ανάν και τον καθορισμό ημερομηνίας έναρξης διαπραγματεύσεων με

την Τουρκία, δεν είναι σαφές ποιο είναι το κρίσιμο χρονικό σημείο και το αποφασιστικό κριτήριο για την ελληνική στάση.

Η καταγραφή αυτή θέτει και τα ερωτήματα, στα οποία συνήθως αποφεύγουμε να απαντήσουμε. Κατά τη γνώμη μου αυτό που προέχει είναι :

1. Να προσεγγίσουμε και πάλι τα θέματα αυτά ως κατ' εξοχήν πολιτικά.
2. Να διαχωρίσουμε τις κατά κυριολεξία στρατηγικές μας επιλογές από αδράνειες, αμηχανίες ή απλές επαναλαμβανόμενες πρακτικές, καθώς και από παραδοχές (π.χ. σταθερός ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Τουρκίας) που δεν εξαρτώνται από εμάς.
3. Να αποκαταστήσουμε την εσωτερική συνοχή της στάσης μας, αίροντας τυχόν αντιφάσεις.
4. Να αποκτήσουμε μια πιο καθαρή αίσθηση της σημασίας του χρόνου και των πολιτικών, άρα και εθνικών, προτεραιοτήτων.

Η ευθύνη της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας για την χαλάρωση των τελευταίων δύο χρόνων είναι πολύ μεγάλη. Η προσέγγιση μας έγινε αποσπασματική και συγκυριακή. Ακόμη όμως κι έτσι, είναι πάντα δυνατόν να επιτευχθεί η μετατροπή της συγκυρίας σε momentum. Η στάση του ΠΑΣΟΚ είναι κάθε άλλο παρά μικροκομματική. Έχοντας την συσσωρευμένη εμπειρία δύο μακρών κυβερνητικών περιόδων, γνωρίζουμε τη σημασία που έχει τόσο η ικανότητα διαχείρισης κρίσεων, όσο και η ύπαρξη μιας καθαρής στρατηγικής με χρονικό ορίζοντα, ρυθμό και ικανότητα συνυπολογισμού διάφορων εναλλακτικών σεναρίων εξέλιξης. -